

अथस्वमहेत्वभावान्नायं स्वमइत्याह ॥ स्वमोहीति ॥ स्वमस्य निद्रामूलत्वात् निद्रायाश्चसुखमूलत्वात् रामवियोगेनच मे सुखाभावादितिभावः ॥ १० ॥ सदा रामेति विचिंत्य वाचा तमेव ब्रुवंत्यहं तस्य चिंतनादेरनुरूपं यथा तथा शृणोमि ॥ श्रूयमाणां च कथां तथा तेन प्रकारेण तदर्थमेव चिंताद्यनुरूपार्थमेवंपश्यामि ॥ ११ ॥ उक्तमेवार्थं विवृणोति ॥ अहंहीति ॥ १२ ॥ अथ मनोरथमात्रमेतदिति संभाव्य ॥ तदपि नेति निश्चिनोति मनोरथइति मनोराज्यमित्यर्थः ॥ सनेत्याह ॥ तथापीति ॥ तथैवेत्यर्थः ॥ यथा मनोरथोन्नीतोर्थस्तं तथैव बुध्यापि निश्चयात्मकांतःकरणवृत्त्यापि विषयीकृतं तर्कयामि मनोराज्यं संकल्पविकल्पपरं चंचलवृत्तिरूपं ॥ बुद्धिस्तु निश्चयात्मिका स्थिराचेति विरुद्धमित्यर्थः ॥ ननुतर्हि मनोराज्यत्वमेवास्तु ॥ इतरदेवारोपितं तत्राह ॥ किंकारणमिति ॥ मनोराज्यत्वाभाव इतिशेषः ॥ उत्तरं तस्याहि मनोराज्यं ॥ भीतार्थस्य नास्ति

स्वप्नोहिनायं न हि मेस्ति निद्राशोकेन दुःखेन च पीडितायाः ॥ सुखं हि मे नास्ति यतो विहीना तेनेंदुपूर्णप्रतिमाननेन ॥ १० ॥ रामेति रामे तिसदैव बुध्या विचिंत्य वाचा ब्रुवती तमेव ॥ तस्यानुरूपं च कथां तदर्थमेवंपश्यामि तथा शृणोमि ॥ ११ ॥ अहं हितस्याद्य मनोभवेन संपीडिता तद्गत सर्वभावा ॥ विचिंतयंती सततं तमेव तथैव पश्यामि तथा शृणोमि ॥ १२ ॥ मनोरथः स्यादिति चिंतयामि तथापि बुध्यापि वितर्कयामि ॥ किं कारणं तस्य हि नास्ति रूपं सुव्यक्तरूपश्च वदत्ययं मां ॥ १३ ॥ नमोस्तु वाचस्पतये सवज्जिणे स्वयंभुवे चैव द्रुताशनाय ॥ अनेन चोक्तं यदिदं ममाग्रतो वनौकसा तच्च तथास्तु नान्यथा ॥ १४ ॥ इत्यार्षे श्री० वा० आ० सु० द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥ ॥ ७३ ॥

रूपं ॥ अनुभवार्हं रूपं नास्तीति हि प्रसिद्धं ॥ प्रकृते तु सादृश्यं रूपमस्तीत्याह ॥ सुव्यक्तेति ॥ यो मां वदति सुव्यक्तरूपो दृश्यते ॥ सुव्यक्तरूपं च वदति ॥ यत इत्यर्थः ॥ मनोराज्यार्थो दृष्टनटो बाह्येन्द्रियजस्थिरानुभवानर्हो तोऽवास्तव एवायमिति भावः ॥ १३ ॥ एवं हनूमद्वचसो वास्तवत्वं निर्णीयानाप्तप्रणीतत्वेन मिथ्यार्थकत्वस्यापि संभवान्तद्व्यावृत्तये देवान्प्रणमति ॥ नमोस्त्विति ॥ वाचस्पतित्वेन वाचः सत्यत्वसंपादनयोग्यता ॥ वज्जिणोपि बृहस्पतितः सत्यवायूपशब्दपारायणग्रंथरूपमंत्रलाभात् तदुपासकत्वेन वाचः सत्यत्वसंपादनयोग्यता ॥ स्वयंभुवे सत्यादिरूपब्रह्मणे ॥ वागधिष्ठातृदेवतात्वाच्चाग्रयेनतिः ॥ ॥ १४ ॥ वायुमानः ॥ इति श्रीरा० वा० सु० द्वात्रिंशः सर्गः ॥ ३२ ॥